

KIBRIS'TA KURULMAK İSTENEN FEDERAL DEVLETİN HUKUK SİSTEMİ VE ÖZELLİKLERİ

Dr. Soyalp TAMÇELİK*

Özet

Bu çalışmada, Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasında kurulmak istenen federal devletin hukuk sistemi ve bununla ilgili özellikler ele alınmıştır. Bundan hareketle çalışmanın temel amacı, Kıbrıs'ta kurulması istenen federal devlete ait hukuk sisteminin hangi kriterlere göre şekilleneceği ve bu görüşleri savunanların karşılıklı mukayesesi yapılarak orta yolun nasıl bulunabileceği gösterilmek istenmiştir.

Kıbrıs'ta kurulması düşünülen federal devletin hukuk sistemi, '*hukukun üstünlüğü*' esas alan, herkesi hukukun içinde gören, her görüşün ve inancın hukuk egemenliği altında, birlikte, yan yana yaşadığı, yarıştığı ve geliştiği bir sistem şeklinde oluşturulmak istenmektedir. Hâlbuki Kıbrıs'ta kurulmak istenen hukuk sistemine dair amaçların, birbirinden ne denli farklı olduğu bilinmektedir. Hâl böyle olunca Kıbrıs'ta kurulacak hukuk sisteminin amacı, yaşayabilir bir *devlet*, uzlaşabilir bir *toplum* ve sürdürülebilir bir *barış* şeklinde olması tasarlanmıştır.

Aslında Kıbrıs'taki federal hukuk sisteminin kaynağı, *devlet-toplum-insan* paradigması içinde şekillenmektedir. Bu paradigmanın dinamikleri farklı kaynaklardan beslense de esas amaç, Kıbrıs'taki hukuk sisteminin *adil* ve *kalıcı* olmasıdır. Bir diğer mesele ise Kıbrıs'ta kurulacak hukuk sistemine dair prensiplerin, '*yatay ve dikey entegrasyon*' kriterine göre şekillenmesidir.

Bu gerçekten hareketle çalışma, üç ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde kurulmak istenen federal devletin hukuk sistemi ve bununla ilgili kavramlar ele alınmıştır. İkinci bölümde federal devleti kuracak olan iç ve dış hukuk kriterlerinin ne olacağı gösterilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise federal devletin hukuk devleti olma özelliğinin nasıl olacağı incelenmiştir.

* Gazi Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü - soyalp@hotmail.com

Anahtar kelimeler: Kıbrıs, Devlet, Federasyon, Hukuk, Anayasa, Eşitlik, Entegrasyon.

JUDICIAL SYSTEM AND FEATURES OF THE FEDERAL STATE TO BE FOUNDED IN CYPRUS

Abstract

In this research, judicial system and the features of the federal state wanted to be founded between Turkish and Greek societies was tackled. The main purpose of this research is to find out how and according to which opinions the judicial system of the federal state would be formed and how the compromise would be reached by making mutual comparison of the opinions.

When considered from this aspect judicial system of the state thought to be founded in Cyprus should be a system based on ‘*rule of law*’, involving everybody in judicial system, in which any opinion and belief lives together, competes each other and improves itself under the *rule of law*.

Whereas it is known that how much the purpose on the judicial system wanted to be established differentiate. So, the objective of the judicial system which would be formed in Cyprus should be a viable *state*, a reconcilable *society* and a sustainable *peace*.

In fact, the core of the federal judicial system in Cyprus should be the paradigm of *state-society-individual*. Although the dynamics of this paradigm is fed by different sources the main aim should be a *fair* and *permanent* judicial system. Another subject to be discussed is that the principles of the judicial system to be founded in Cyprus would be shaped according to ‘*horizontal and vertical integration*’ criteria.

From this factuality, the research consists of three main sections. In the first section the judicial system of the federal state to be founded and related notions were tackled. In the second section what the internal and external jurisprudence criteria establishing the federal state would be were displayed. In the third and last section how the feature of being a constitutional state of a federal state would be was examined.

Keywords: Cyprus, State, Federation, Law, Constitution, Equality, Integration.

GİRİŞ

Genel manada toplum hayatını ve ona dair mevzuları bir sistem içine sokan, olaylara açıklık ve süreklilik kazandıran *kaideler silsilesine* (Mughisuddin, 1995:74), hukuk düzeni

demek mümkündür. Aslında kaide ve kuralların yarattığı ortamlar, olayların gelişimleri üstünde büyük etki yaratırlar ve belirli davranış kalıplarını ortaya çıkarırlar. Bundan dolayı olayların, kaba güce ve sadece kuvvet üstünlüğüne dayanarak halledilmesinden ziyade, kurallarla çözümlenmesi yöntemi, hukuk düzeninin esasını oluşturmaktadır (Tamçelik, 2008d:265). Aslında ideal olan bu ise de gerçek uygulamaların veya mevcut düzenin, her zaman için bu yüksek ideallere uygun olarak yürütüldüğü söylenemez. Yani gerçek dünyada kuvvetli olan tarafın, genelde istediği kaideleri uygulamaya koyması veya koydurmaması, buna karşın zayıf olan tarafın tüm haksızlıklara rağmen durumu kabullenmesi, oldukça sık görülen bir durumdur.

Tüm eksiklik ve uygulama aksaklıklarına rağmen toplumların çoğu, yine de içinde buldukları düzene, hukukun hâkim olmasını tercih etmektedirler (Mughisuddin, 1995:74). Aslında bu tutumun sebebi, asgari müştereklerin sağlanması içindir. Bundan hareketle devletler ve toplumlar, bütün farklılıklarına rağmen böyle bir hukuk çerçevesi içinde herkesin anlayıp, uygulayabileceği bir düzen ve bu düzenin sağladığı istikrarı temin etmeyi ve böyle bir ortamda bulunmayı tercih etmektedirler (Bozkurt, 1996:9). Çünkü sosyal devlet sisteminde kazanılan zaferler, ancak hukuk kaidelerine bağlı oldukları sürece devamlılık arzederler (Mughisuddin, 1995:74). Dolayısıyla çağdaş demokrasilerde hukuk, herkese eşit uygulanmak, yasaklayıcı değil düzenleyici olmak, bireyin kişilik, özgürlük ve mülkiyet haklarını korumak zorundadır (Tamçelik, 2008d:265). Bu yüzden devletler, herhangi bir amaca ulaşabilmek için hukuku bir kenara bırakamaz veya çiğneyemezler. Bir başka deyişle hangi kutsal amacı gerçekleştirirse gerçekleştirsin, bir devlet ve onun kurumları, hukuk ve adalet çizgisinden asla ayrılamazlar.

Bu açıdan Kıbrıs'ta hukukun üstünlüğünü esas alan, herkesi hukukun içinde gören, her görüşün ve inancın hukuk egemenliği altında, birlikte, yan yana yaşadığı, yarıştığı ve geliştiği bir sistem oluşturulmak istenmektedir. Bu yüzden *kuvvetler ayrılığı ilkesi*, hukukun üstün kılınmasında esas alınması tasarlanmıştır. Özellikle kurulmak istenen yeni devlet sisteminde *bağımsız yargı*, yasama ve yürütme ayrılığının en önemli güvencesidir. Dolayısıyla Kıbrıs'taki federal devletin ve buna ait demokrasinin kendini güvence altına alması için hukuku uygulayacak objektif bir *yargı* ile hızlı ve etkin çalışan bir *adalet sisteminin* oluşturulması gerekecektir.

1. Federal Kıbrıs'ta Kurulmak İstenen Hukuk Sistemi ve Bununla İlgili Kavramlar

Bilindiği gibi hukuk, toplum hayatında belli olaylardan hareket ederek, o toplumun anlayışına göre incelemekte ve vuku bulan olayı değerlendirerek kural koymaktadır. Aslından bu

değerlendirme, insan iradesinin bir ürünüdür. Çünkü hukuk, geçmişte cereyan eden olaylara dayanılarak kurallar meydana getirmektedir. Böylece geçmişteki bir olaya dayanılarak yaratılan kurallara, gelecekte insanların uymaları istenmektedir. İnsanların gelecekteki hareket tarzının geçmişteki bir olaya veya kurallarla sabit bir şekilde bağlanması, zaten ‘*gaiyet prensibine*’ (Göğer, 1971:3) de uygundur. Aslında *gaiyet prensibinde*, ‘*insan akli*’ (Göğer, 1971:3) hâkim olmaktadır. Bu yönü ile hukuk kuralları, tesadüfî ve değişkendirler.

Dolayısıyla bütün bunlar sosyal olayların, hukuk kurallarına varlık veren nedenlerden birisi olarak görülebilir. Zira sosyal olaylara dayanan hukuk kurallarının gerçekliği açıktır. Sosyal olaylardan hangilerinin hukuk düzenine ihtiyacı olduğunu ve aynı olaylardan hangilerinin bu düzeni zorunlu kıldığını öğrenmek, *sosyolojiye* başvurmakla mümkündür. Çünkü hukuk kaidelerinin oluş ve gelişmesine hâkim olan sosyal olaylar arasında ‘*nedensellik*’ (Tamçelik, 2008d:266) bağı vardır. Buna göre önce sosyal olaylar ele alınmakta ve bu olaylar hakkında münferit kaideler meydana getirilmektedir. Sonra, sosyal gerçeklere dayanan sayısız hukuk kuralları bir araya toplanmakta ve düzenli bir sistem içerisine sokulmaktadır. Bu yönü ile her sistemde, yeni bir tasnifi gerektirmektedir. Tasnif ise iki yönden ele alınmalıdır. Bir taraftan tasnif genelden özele doğru inerken, diğer taraftan tasnif, münferit kuralların (soyut) ana kavramlara göre ayrılmasını sağlamaktadır. Aslında ana kavramlar, sosyal gerçeklerden ortaya çıkan objektif nitelikteki münferit hukuk kurallarının mantık ilkelerine uygun olarak incelenmesinden elde edilmektedirler. Çünkü hukuk alanında ‘*mantık*’ ve ‘*muhakeme*’ (Göğer, 1971:4), en önemli yeri işgal etmektedir. Böylece Kıbrıs’ta sosyal gerçeklere dayanılarak elde edilen bilgiler, alt alta sıralanmış olacaktır.

Bundan hareketle Kıbrıs’ta sistematize edilmemiş bilgiler arasında boşluğun ve çelişkinin bulunması önlenecektir. Bir başka deyişle Kıbrıs’taki sosyal gerçeklerden hareketle elde edilen objektif bilgilerin *sistemleştirilmesi* (Tamçelik, 2008d:266), federal devletin hukuk sistemini oluşturulması açısından gerekli şartlardandır.

1.1. Kurulması Düşünülen Federal Kıbrıs’taki Hukuk Sisteminin Amacı

Aslında Kıbrıs’ta kurulmak istenen yeni hukuk sistemi, insanların yan yana yaşamasının doğal sonucu olan sayısız olaylardan ve imkânlardan, kurmak istediği düzene en uygun gelenlerini seçmek durumundadır. Dolayısıyla bu seçimin başarıya ulaşabilmesi için ‘*amacın*’ sarıh bir şekilde bilinmesi gerekmektedir. Çünkü bu amaç, Kıbrıs’taki sosyal olaylar arasında yapılacak seçimi de etkileyecektir. Bundan hareketle kurulmak istenen Federal Kıbrıs

Devleti'ndeki hukuk sisteminin amacı ve buna dair ileri sürülen fikirler, iki temel esasa göre değerlendirilecektir.

1.1.1. Kıbrıs'ta Kurulması Düşünülen Federal Devletin Hukukî Amacının Objektif Nitelikte Olduğunu Savunan Görüşler

Gerek günümüz dünyasında, gerekse Kıbrıs'taki toplumların içinde yaşadığı düzen, yani yürürlükte olan hukuk, *pozitif hukuk* (Arık, 1963:3) adını almaktadır. Dolayısıyla yürürlükteki hukuk kurallarının incelenmesi sonunda *pozitif hukuku* öğrenmek mümkündür. Gerçi her iki toplumda, adada cari olan hukukun yetersizliği ve gerçek anlamda ihtiyaçları karşılamadığı hakkında genel bir kanı vardır. Dolayısıyla Kıbrıs'taki cari hukukun kusursuz hâle getirilebilmesi için bu hukukta ne gibi düzeltmeler yapılması gerektiği konusunda her zaman için fikri çalışmalar yapılmaktadır. Cari hukukun nasıl olması gerektiğini gösteren ve bunun sonucunda ortaya çıkan şey, aslında bir *hukuk ideasıdır* (Arık, 1963:3). Bu suretle ortaya *düalist* bir görüş çıkmaktadır. Bunlardan birincisi '*cari hukuk*', ikincisi de '*olması gereken hukuktur*' (Tamçelik, 2008d:267). Buna göre Kıbrıs için çözü önerilerinde iki hukuk düzeni vardır. Bunlardan birisi *olan hukuk*, diğeri *olması gereken hukuk* düzenidir. Aslında kurulması düşünülen federal devlette, olması gereken hukuk düzeni, gerçekte hukukun belli bir ideasıdır. Bu yüzden Kıbrıs'taki cari hukukun erişmek istediği hukuk ideası soyuttur. Gerçi bu soyut idea, cari hukukun başlı başına bir amacıdır (Tamçelik, 2008d:267). Hatta bazı çevreler, bu ideayı ifade etmek için *doğruluk*, *fazilet*, *adalet* gibi kavramları kullanmaktadırlar. Esasında bunlar arasında *adalet* kavramı, en çok taraftar bulanıdır.

Aslında adaletin yeknesak bir tanımlaması yoktur. Adalet bazen '*iyi olanı kötüden ayırma bilgisi*', bazen '*fazilet ve itidal*', bazen de '*herkese kendisine ait olanı*' (Göğer, 1971:9) vermek diye ifade edilmektedir. Fakat Kıbrıs'taki mevcut hukuk sistemi, iki ayrı kaynaktan beslendiği için tek bir sistemden söz etmek mümkün değildir. Bu yüzden her iki toplumda olan hukukun, yani cari hukukun, '*adalet*' kavramı üzerindeki tanımlaması birbirinden farklıdır. Bu tanımlama farklılığı hiç kuşkusuz ki Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının sosyal, iktisadî, tarihî ve siyasî idealarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla burada incelenmesi gereken şey, Kıbrıs'ta cari hukukun *pozitif kaideleri* değil, *ideası* veya *soyut* esaslarıdır.

1.1.2. Kıbrıs'ta Kurulması Düşünülen Federal Devlete Ait Hukukî Amacın, Somut Çıkarlara Hizmet Ettiğini Kabul Eden Görüşler

Bilindiği gibi hukukun somut çıkarlara hizmet ettiği görüşü, '*Faydacı Teori*' (Göğer, 1971:1) tarafından ileri sürülmektedir. Bundan hareketle Kıbrıs'taki toplumların mutluluğunu sağlama görevi, ağırlıklı olarak hukuka düştüğü iddia edilmektedir. Ancak Kıbrıs'ta kurulması düşünülen federal devlette olduğu gibi hukukun amacı, soyut nitelikteki '*mutlak adaleti*' gerçekleştirmek değildir. Aslında hukukun amacı, insanların çıkarlarını korumaları için en uygun şartları oluşturmaktır (Göğer, 1971:10). Bu itibarla tabî hukukun '*soyut adalet ideası*' yerine, somut ve nispi fayda sağlayacak çıkarları korumalı ve çıkarlar arasında ahenk sağlamalıdır. Bu yönü ile *Faydacı Teori*, federal Kıbrıs'taki pozitif hukuku sosyal fayda ölçüsünü gerçekleştirecek bir duruma getirmeyi amaçlamaktadır.

Pek tabî ki *Faydacı Teori*, Kıbrıs'ta adalete de yer vermektedir. Dolayısıyla federal Kıbrıs'taki adalet ideası, tabî hukuktaki gibi soyut bir kavram değildir. Bir başka deyişle Kıbrıs'ta kurulmak istenen adalet, somut niteliktedir ve de olmak zorundadır. Fakat *Faydacı Teori* göre adada kurulacak hukukun amacı, çıkarları korumaktır. Bundan hareketle '*Faydacı Teori*', Kıbrıs'ta kurulacak federal devletin hukuk sistemine uygulandığı zaman '*kimin çıkarları korunacaktır*' (Tamçelik, 2008d:268) sorusu akla gelmektedir. İşte bu noktada fikirler birbirinden ayrılmaktadır.

1) Bir görüşe göre yeniden tesisi edilecek hukuk, adadaki her bir bireyin çıkarlarına hizmet etmesi istenmektedir. Yani sofistlerin dediği gibi '*insan her şeyin ölçüsüdür*' (Göğer, 1971:11) düşüncesinden hareketle, Kıbrıs'taki federal devlet, etnik yapıları toplum veya federe devletlerin tüzel veya kamu haklarından çok, *bireysel hakların* korunmasına önem vermelidir. Yine bu görüşe göre *birey* korunduğu ölçüde, kurulacak federal devletin hukuk sistemi de korunacaktır.

2) Diğer bir görüşe göre ise hukuk, Kıbrıs'taki belli bir grubun veya sınıfın menfaatine hizmet edeceğini düşünmektedir. Yani federal hukuk normları, federal devletin iktidarını elinde bulunduran grubun menfaatini koruyacağına inanmaktadırlar. Zaten ünlü filozoflardan Hegel ve Hobbes, hukuku, devletin, başka bir deyişle iktidarın iradesi sayması boşuna değildir (Göğer, 1971:11). Örneğin eski SSCB'nde hukuk, iktidarda bulunan emekçilerin menfaatini koruduğuna kanaat getirmişlerdir.

Ama bu görüşe göre Kıbrıs'taki hukuk sisteminin hizmet edeceği tek bir şey vardır. O da tüzel kişiliğe sahip olan federal cumhuriyettir. Ancak ondan sonra federe devletlerin haklarına hizmet edebilecektir. Görüleceği gibi burada *toplumsal* ve *bireysel* haklar göz ardı edilmektedir.

3) Üçüncü bir görüş de adadaki toplumları esas alan bir görüştür. Buna göre hukuk kaideleri, adadaki toplumların menfaatini koruyacağına inanmaktadırlar. Zira bu görüşe göre toplumda güven ve sükûnu sağlamak, federal hukuk kurallarının sağlıklı şekilde icra edilmesine bağlıdır.

Aslında bu görüşün önemle üzerinde durduğu husus, ferдин saadeti ve güveni değildir. Aksine fertlerin bir araya gelip oluşturdukları *toplumların menfaatini* korumaktır. Bunun için de devlete, ikinci bir önem derecesi vermektedir.

4) Diğer bir görüşe göre ise hukuk, adadaki toplumların, kişilerin, sınıfların ve devletin menfaatini koruyacağına inanılmaktadır. Gerçi bu görüş, sosyal hayatta yer alan kişi ve gruplar arasında bir tercih yapmamaktadır. Kaldı ki bu fikre göre sosyal grupların, kişinin ve toplumun yan yana var olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla Kıbrıs'taki federal hukuk; toplum, kişi ve sınıflar arasında menfaat dengesi kuracak düzeyde teşkilatlanması gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu yönü ile tesisi edilecek yeni hukukun, '*ihtiyaçlar ahengini*' (Göğer, 1971:11) sağlaması şarttır. Aslında ihtiyaçlar arasında ahenk, Kıbrıs'taki sosyal gerçeklere ve toplumların menfaat dengesine en uygun çözüm yolunun benimsenmesi ile mümkün olacaktır.

Dolayısıyla yukarıdaki izahat, Kıbrıs'ta kurulmak istenen hukuk sistemine dair amaçların, birbirinden ne kadar farklı olduğunu göstermektedir. Çünkü Kıbrıs'ta kurulacak hukuk sisteminin amacı, *yaşayabilir* bir devlet, *uzlaşabilir* bir toplum ve *sürdürülebilir* (Tamçelik, 2009a:21) bir barış sistemiğinde ifade edilebilir.

1.2. Kıbrıs'ta Kurulması Düşünülen Federal Devletin Hukuk Kaynağı

Özellikle 2004 Annan Plânı'na göre kurulması istenilen Federal Kıbrıs'taki hukuk sisteminin varlığı, bu sistemin kaynaklandığı kudretin esaslarına bağlıdır. Ancak taraflar arasında, özellikle de varlık sebebi olan kudret konusunda *oybirliği* hemen hemen yok gibidir. Buna göre Kıbrıs'ta federal devletin hukuk sistemine kaynaklık eden görüş üçe ayrılabilir.

Birinci görüşten hareketle hukukun kaynağı *üstün kudrettir*. Aslında bu üstün kudret, federal devletin bizatihi kendisidir. Dolayısıyla "*Kıbrıs'ta hukuk kurallarının yaratıcısı da federal devlet olmalıdır*" (Tamçelik, 2008d:269) görüşü ağırlık kazanmaktadır.

İkinci bir görüşe göre hukuk kurallarının kaynağı, adada, hâlihazırda yaşayan insanın sağduyulu *aklıdır*. Dolayısıyla hukuk kaidelerinin yaratıcısı devlet değil, insan aklının bizzat kendisidir. Çünkü aklın koyduğu hukuk kaideleri, kişiyi olduğu kadar federal devleti de bağlayıcı niteliktedir.

Üçüncü ve son görüşe göre ise hukukun yaratıcısı ne üstün kudret olan devlet, ne de insanın aklıdır. Hukuk kurallarının yaratıcısı sadece ‘*ada toplumudur*’ ve bunun da menşei *Kıbrıslı Türkler ve Rumlardır* (Tamçelik, 2008d:269). Her şeyden önce insanlar, toplu yaşadıkları için yaşanan her yerde, bir düzen olmak zorundadır. Aslında bu düzenin kuralları, toplum hayatında kendiliğinden geliş bir durum arzeder.

Ne var ki Kıbrıs’ta kurulmak istenen federal hukuk siteminin kaynağı bu üç görüşe göre değişse de aslında her biri tek başına ele alındığı zaman yeterli olması mümkün değildir. Çünkü Kıbrıs meselesi, karışık ve derin çatışmaların olduğu bir meseledir (Tamçelik, 2009e:82). Dolayısıyla Kıbrıs’ta *devlet-toplum-insan üçlemi* içinde karşımıza değişik bir paradigma çıkmaktadır. Bu paradigmanın dinamikleri farklı kaynaklardan beslense de esas amaç, Kıbrıs’ta kurulmak istenen hukuk sisteminin *adil ve kalıcı* olmasıdır. Bu yüzden bu üç görüş, aynı anda değerlendirilerek, yeni bir hukuk sistemi kurulmalıdır.

1.3. Kıbrıs’ta Kurulmak İstenen Federal Devletin Hukuk Kaidelerine Dair Unsurları

Her şeyden önce Kıbrıs’ta yeni kurulacak hukuk kaidelerinin saygı görmesi, iki halkın bu kaidelere itaat etmesinden geçmektedir. Bu yönü ile Kıbrıs’ta kurulmak istenen yeni sistemdeki hukuk kaideleri, genel ahlâk normlarına uygun olması şarttır. Hâlbuki hukuk kaidesi ile ahlâk normları arasında tam bir ‘*aynıyet*’ (Arık, 1963:26) yoktur. Hatta aralarında belirgin bir fark da bulunmaktadır. Aslında bu farkların neler olduğu, ahlâk felsefesinin konusu olduğu için bu konuya değinilmeyecektir. Ancak Kıbrıs’ta genel olarak kabul edilen fikirlere göre adadaki müspet hukukun temeli meselesinde, hukuk kaidesinin unsurlarını, yani yeni bir hukuk kaidesini ortaya koyan amilleri, iki unsurda toplamak mümkündür.

1. Hayatın maddî ve manevî realiteleri (gerçekler)
2. Bunların kaide hâlinde ifadesini sağlayan usuller (teknik).

1.3.1. Kıbrıs'ta Sosyal Hayatın Maddî ve Manevî Realiteleri

Aslında bunlara, '*hayatın verileri*' (Arık, 1963:37) demek daha doğrudur. Özellikle kanun koyucuya, hukuk kaidelerini koymayı ilham veren, bu kaidelerin şartlarını belirten ve sınırlarını çizen şey, hayatın bizatihi kendi gerçekleridir. Bu yönü ile kanun koyucu, karşılaştığı realiteleri veya gerçekleri dikkate almak zorundadır (Arık, 1963:37). Yoksa koyduğu kaide, keyfi ve haksız olacaktır. Dolayısıyla Kıbrıs'taki sosyal çevrenin maddî, manevî, tarihî ve ekonomik şartları dikkate alınmadan çıkarılacak kanunların yaptırım gücü olmayacaktır. Bunun için federal Kıbrıs'ta kanun yapılırken aklın ve adaletin, manevî değerlerin ve iktisat kanunları (Tamçelik, 2008d:269-270) dikkatle incelenmeli, kısacası maddî ve manevî realitelerin göz önünde tutulması gereklidir.

Bundan hareketle kurulmak istenen federal Kıbrıs'taki hukuk kaidelerini meydana getirecek unsurları, şu dört grupta toplamak mümkündür:

1. *Kıbrıs'taki Maddî Gerçekler*: Aslında bunlar reel, fizik, fizyolojik, psikolojik vb. gerçeklerdir. Mesela ilköğretimdeki çocukların formal eğitimi, bir kadının iş hayatındaki çalışma süresi, tarım sektöründeki kapasite artırımı gibi Kıbrıs'taki toplumların ahlâk duygusu, dinî hisleri veya çalışma hayatı gibi hâlleri, maddî gerçekler arasına saymak mümkündür.

2. *Kıbrıs'taki Tarihî Gerçekler*: Bunlar, Kıbrıs'taki her iki toplumun veya muayyen grupta yaşayan insanların geçmişten gelen gelenekleri, örf ve adetleridir.

3. *Kıbrıs'taki Aklî Gerçek*: Bunlar genel itibarıyla adalet fikri, tabîi hukuk prensipleri, aklî ve mantikî gerçeği teşkil ederler (Demirkol, 1994:32). Bundan hareketle kurulması düşünülen federal devletin hukuk kaideleri, aklî ihtiyaçlara ve gerçeklere uygun olmalıdırlar.

4. *Kıbrıs'taki İdeal Gerçekler*: Aslında mevcut durumu geliştirmek veya ilerletmek için insanların beslediği ümitleri veya emelleri ifade ederler. Özellikle Kıbrıs'taki her iki toplum, hiçbir şekilde muhakeme etmeden, düşünmeden veya iç sezileri ile birtakım ümitler beslemeyi çok severler. İşte bu bile Kıbrıs için bir gerçektir veya bir başka deyişle idealdir.

1.3.2. Kıbrıs'ta Hayatın Maddî ve Manevî Realitelerini Yerine Getiren Teknik Usuller

Belli bir maksada varmak isteyen kanun koyucu, bu sayılan realiteleri, kendi maksadına ve toplumun ihtiyaçlarına göre ve muayyen usuller altında bir formüle bağlamak ister. İşte bu usullere, verilen ortak ad '*hukuk tekniğidir*' (Arık, 1963:37).

Bundan hareketle Kıbrıs'ta kurulmak istenen federal devlette memur olarak çalışan bir bayan, hamile kalıp çocuk dünyaya getirebilir ki, bu *maddî* veya *reel* bir gerçektir. Doğacak olan çocuğun ilk 2-3 aylık bakımı için izin alırken, maaşı kesilmemelidir. Çünkü insaf bunu gerektirmektedir. Kaldı ki bu, *aklî* ve *mantıkî* bir gerçektir. Ne var ki federal devlette memur olacak bir annenin, yeni doğan çocuğunu beslenmesi, öteden beri var olan çalışma hayatının normlarından birisi olarak karşımıza çıkacaktır. Dolayısıyla bu da *tarihî* bir gerçek olarak görülmelidir. Nihayet toplum içinde hâkim olan düşünceye göre gelecek nesillerin beden ve ruhen sağlıklı olması için çocuk bakımına önem verilmelidir ki, bu da *ideal* bir gerçek olarak ortaya çıkacaktır.

Dolayısıyla Kıbrıs'ta kurulması tasarlanan federal devletin hukuk kaidesi ile ilgili unsurlarının son derece iyi irdelenmesi gerekmektedir. Gerçekten de Kıbrıs'taki kanun koyucu ve hukukçular, bu unsurları iyi bir şekilde inceleyemezlerse, bunu gereğince yerine getirmeleri mümkün değildir.

1.4. Kıbrıs'ta Kurulması Düşünülen Federal Devlete Ait Hukuk Kurallarının Özellikleri

Hukuk kuralları, toplum hâlinde yaşayan insanların uymak zorunda bulunduğu en önemli kurallardır (Bozkurt, 1996:9). Her şeyden önce bu kurallar, bir defa toplum hâlinde yaşayan insanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlerler. Aynı zamanda insanların toplumla olan ilişkilerini, belirlenen esaslar çerçevesinde kritik ederler. Bu yönü ile hukuk kuralları, aslında '*emir*' (Göğer, 1971:17) niteliğinde kurallardır. Esas itibarıyla yapılması veya kaçılması gereken davranışları gösteren sosyal, ekonomik, siyasî vb. kuralları belirlerler. Aksi hâlde hukukun *zorlayıcı* (Tamçelik, 2008d:271) vasfı ortaya çıkmaktadır. Hatta kamu gücü, hukuk kurallarını ihlâl edenlere karşı harekete geçer ve hukuka uygun şekilde davranmayı zorlar. Bu açıdan hukuk kurallarının ihlâlüne bağlanan sonuç müeyyidedir. Bu hâliyle müeyyide, hukuk kurallarını ihlâl edenlere karşı toplumdan gelen zorlayıcı hareketlerdir (Göğer, 1971:17). Çünkü toplum, müeyyide ile hukuk düzeninin bozulmasını önlemek istemektedir. Aslında Velidedeoğlu'nun da dediği gibi hukuk, cemiyeti nizamlayan ve devlet müeyyidesi ile kuvvetlendirilmiş bulunan kaideler bütünüdür (Velidedeoğlu, 1957:7). Zaten insan doğumundan ölümüne kadar önce ailenin, sonra okulun, daha sonra da meslek grupları içinde, yani toplum hayatı içinde yaşamaktadır. Hemen hemen her gün ve hayatının her safhasında diğer insanlarla temas hâlinde bulunmaktadır. O hâlde tek başına yaşayan insan topluluğu yok gibidir. Bu yüzden insan, sosyal

çevrenin mahsulü, hatta Aristo'nun da dediği gibi *sosyal ve politik* bir varlıktır (Arık, 1963:8). Dolayısıyla her yerde olduğu gibi Kıbrıs'ta da içinde yaşanan toplum hayatı, insana birçok sorumluluklar yükler. Hâl böyle olunca insan, diğer insanlara karşı davranışlarında birtakım sorumluluklar altına girer (Göger, 1971:16). Ne var ki insanın toplum hayatı, ancak bu kurallara saygı gösterdiği zaman sıkıntısız bir şekilde sürüp gider. Her yerde olduğu gibi Kıbrıs'ta da sosyal düzeni sağlayan bu kurallar; genel *adap, ahlâk, din ve hukuk kaidelerinden* ibarettir (Arık, 1963:8). Aslında bu kaidelerin hemen hepsi, sosyal hayatı yaşanır kılan birtakım kuralları ortaya çıkartmaktadır. Fakat Kıbrıs'ta da olduğu gibi aralarında bazı farklar da vardır. Örneğin Kıbrıs'ta var olan her iki etnisitenin toplum hayatındaki bazı kuralları, diğerlerine göre daha fazla baskıcı olabilmektedirler.

Özellikle bu kaideler arkasında dikkat çekici olduğu için *devlet gücü* (kamu kuvveti) (Tamçelik, 2008d:271) sayılabilir. Aslında Kıbrıs'ta bu kuralları destekleyen yaptırımlar, her iki tarafın yetkili makamlarca düzenlenmiş olduğunda yaptırım gücü oldukça yüksektir. Bundan hareketle Kıbrıs'ta, ister federal sistem kurulsun, isterse kurulmasın fiilî olarak iki çeşit kural olacağı ortadadır. Bunlardan biri, adada yaşayan herhangi bir ferdin, riayet edip etmeyeceği kendi isteğine bağlı olan kurallardır. Örneğin nezaket, doğruluk, iyilik duygusunun emrettiği ödevler vb... Bir diğer kısım kurallar ise federal devletçe müeyyideye bağlanan, hukuk tarafından zorla kabul ettirilen veya bizzat kaidelerden doğan kurallar olacaktır.

İşte bu son anılan kurallar, kurulması düşünülen federal hukuk sistemini tesis edecektir ki, Kıbrıs'taki toplumlar, yukarıda ifade edilen öncelikli kuralları, bazıları '*ahlâkî düzen*' adı altında toplarken, bazıları da bu terimi yalnız vicdandan doğan görevler veya kaideler için kullanırlar ve bunları, yani adâb-ı muâşeret esaslarını, örf ve gelenek kaidelerini onlardan ayırırlar (Tamçelik, 2008d:271). Bundan da anlaşılacağı üzere Kıbrıs'ta kurulmak istenen federal hukuk sistemi, toplum hayatının her yanına hâkim olacağı açıktır. Bir başka deyişle federasyonun yeni hukuk kaideleri, Kıbrıs'taki sosyal hayatın her yönüne damgasını vuracaktır.

Bu yüzden daha önceleri Kıbrıs'ta yaşandığı gibi toplum hâlinde yaşayan insanın, aklından her geçeni yapamaması veya başkalarının menfaatinin de korunması lâzım geleceği açıktır. Bu yönüyle yeni kurulmak istenen sistemde ferdin keyfi çıkarları, toplumun temel ihtiyaçları yönünde feda edilmesi gerekecektir. Yoksa daha önce de yaşandığı gibi bitmez tükenmez çekişmeler, herkese zarar veren bir güvensizlik ortamı yaratacaktır.

İşte bu sebepten dolayı en iptidaî toplumlarda bile sosyal ilişkilerin bir derece düzenlendiği görülür (Arık, 1963:10). Ancak kısa bir süre sonra bunlar, *toplum kaideleri* hâlini

alırlar. Örneğin Kıbrıs'taki toplumların aile üyelerinin birbirine karşı tutumunu, sevgiye ve bağımlılığa dayalı duygular belirlerken, miras yolu ile geçen malları vb. şeyler de bu kaideleri şekillendirdiği görülür. Dolayısıyla bu kaidelerden en önemlilerini çığneyenlere karşı toplumsal bir tepki uyanır. Ne var ki devlet, müeyyide kullanmak yetkisini her zaman için kendi elinde bulundurduğundan, gereken cezayı bizzat kendisi tayin ve tatbik etmektedir.

Bundan da anlaşılıyor ki Kıbrıs'ta toplumsal disiplin sağlanmadan, her iki toplumun sosyal yaşantısını sürdürmesi mümkün değildir. Aslında bu zaruret, Kıbrıs'ta müstakar kaidelerin kabulüne ve bu kaidelere boyun eğilmesini sağlayan bir otoritenin doğmasına sebep olacaktır. Kıbrıs'ta bu otorite, '*federal devlet nizamı*' olarak ifade edilen, devletin bizzat kendisi olacağı açıktır. Bu da gösteriyor ki, Kıbrıs'ta kurulmak istenen hukuk sisteminin görevi, adadaki her iki toplumun nizasız ve barış içinde yaşamasını sağlamak, bir başka deyişle her iki topluma ait faaliyetleri ahenkli kılmaya çalışmaktır. Böylece tesis edilmesi düşünülen federal hukuk, sosyal düzenin temeli, sosyal adaletin ve mülkün esası olacaktır. Çünkü Bilge'nin de ifade ettiği gibi hukuk, toplum hayatında kişilerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen ve uyulması, kamu kudreti ile desteklenmiş bulunan *sosyal kurallar* bütünüdür (Bilge, 1966:8).

Aslında Annan Plânı'nda kurulmak istenen federal Kıbrıs'ın hukuk kaideleri, belli bir amaca yönelik olduğu açıktır. Özellikle bireylerin kendi arasındaki özel çıkarları düzenlemeye yönelik olan hukuk kuralları, *özel hukuka* alanına girmek zorundadır. Örneğin mülkiyete, boşanmaya ve evlenmeye ilişkin hükümler, bireyler arasındaki özel çıkarları düzenlemektedirler (Tamçelik, 2008d:272). Buna karşın kurulmak istenen federal devlete ilişkin esaslar ve kamunun çıkarlarını düzenleyen kurallar da *kamu hukukuna* dahil olacaktır. Ne var ki Kıbrıs'ta günümüz itibarıyla *kamu çıkarı* ile *özel çıkarlar* arasındaki sınırın çizilmesi oldukça güçtür. Çünkü kurulması düşünülen federal devletin, hukukun her alanına ve her kurumuna *kamu çıkarı* nedeni ile müdahale edeceği açıktır. Buna karşın özel hukukun kendine mahsus kaidelerinin nasıl şekilleneceği ise müphemdir. Ancak bu, temel insan hakları ve hürriyetleri, BM Şartı ve AB müktesebatından elde edebilecek bilgilerle mücehhez kılınabilecektir. Zaten bu kaideler, adadaki her iki tarafın çıkarının gözetilmesi ile düzenleneceğini tahmin etmek zor değildir.

Aslında burada hukukun genel prensiplerinin işleyeceği tahmin edilebilir. Yani bireyler arasındaki hukukî ilişkileri düzenleyen kurallar, özel hukuk kurallarına, bunun dışında toplum içindeki üstün kudret olan devlet ile onun emrine tâbi kişiler arasındaki hukukî ilişkileri düzenleyen kurallar da kamu hukukuna girmektedir. Bu genel tanımlamadan sonra devletin hükmü şahsiyeti biraz daha ön plâna çıkmaktadır. Gerçi zamanımızda devlet, her zaman için

üstün kudret olarak, yani hâkimiyet hakkına dayanarak, hareket etmemektedir (Göğer, 1971:31). Çünkü devlet birçok hâllerde kamu otoritesine dayanmadan, fertlerle ilişkiler kurabilmektedir. Örneğin Kıbrıs'ta kurulması düşünülen federal devletin müesseseleri için bina kiralayacak olması veya yiyecek-yakacak maddesi alacak olması ile ilgili sözleşmelerde devletin egemenlik hakkından söz etmek mümkün değildir.

Yukarıda yer alan görüşlerden hareketle Kıbrıs'taki hâkimiyet ölçüsü, bizzat kurulması tasarlanan federal devlet hukukunda benimsenmelidir. Çünkü federal devletin egemenlik kudretine dayanarak kuracağı hukukî ilişkiler, aslında *kamu hukuku* ilişkileridir. Dolayısıyla bu ilişkiyi düzenleyen kurallar da *kamu hukuku kurallarıdır* (Tamçelik, 2008d:273). Hatta sadece mevzuat değil, aynı zamanda yazılı olmayan örf ve adet de bu hukukun kapsamındadır. Aslında hukuk alanındaki '*kanun*' kelimesi, esas itibarıyla anayasanın yetkili kıldığı devlet organları tarafından çıkarılmış ve usulüne göre yayınlanmış olan hukuk kurallarıdır (Göğer, 1971:36). Bu tanımlama, kanunların en önemli pozitif hukuk kuralı olduğunu göstermektedir. Pozitif hukuk kuralları bakımından anlatılan özellikler, kanunlar yönünden de tamamen geçerlidir. Bu itibarla kanunlar *genel, sürekli ve soyut* niteliktedirler (Göğer, 1971:36). Dolayısıyla Kıbrıs'taki meclislerin kanun yapma yetkilerini kullanabilmeleri için genel itibarıyla bazı ön çalışmaların yapılması gerekecektir (Tamçelik, 2009b:20-50). Önce, kanunun muhakemesinin yapılması şarttır. Bu malzeme, ya yabancı ülkelerde yürürlükte olan metinlerden birisinin alınması veya orijinal bir metnin hazırlanması suretiyle temin edilecektir (Göğer, 1971:38). Ancak kurulması düşünülen federal Kıbrıs'ın hukuk sisteminde, ifade edilen her iki yol da seçilip uygulanabilir.

Aslında bu yollardan birisi, yabancı ülkelerde yürürlükte bulunan hukuk kurallarının benimsenmesidir. İktibasta (resepsiyon-reception) önemli olan hususlar, alınacak devlet kanununun isabetle seçimi, tercümenin kusursuz yapılması ve tercüme edilerek alınan kanunun getirdiği adalet siyasetinin uygulamada korunmasıdır (Bozkurt, 1996:1-18). İktibasın tam veya kısmi olması da mümkündür (Göğer, 1971:38). Özellikle KKTC'nin *idarî hukuku*, İngiltere'nin geleneksel hukuku¹ dikkate alınarak hazırlandığı bilinmektedir (Necatigil, 1998:255). Bu yönü ile iktibası tamdır. Bunun dışında Kara Avrupasında uygulanan hukuk kurallarından esinlenerek hazırlanan ve KKTC'de uygulanan esas hukuk kuralları (Ulus, 2003:51) ise kısmi bir resepsiyondur².

Ne var ki orijinal bir metin hazırlayarak kanun yapmak, kelimenin tam anlamıyla bir sanattır (Göğer, 1971:38). Çünkü senelerce ve belki de asırlarca tatbik mevkiinde kalacak olan kanunları yapma, hem uzun hem de yorucu bir iştir (Plümer, 2001:140). Önce hazırlanacak

kanunun düzenleyeceği alan ve gerçekleştireceği siyaset tayin edilecektir. Sonra, hazırlanacak federal kanunların malzemesinin tespiti gerekecektir. Ardından bulunan malzeme, bir kanun tekniğine dayanılarak sistematik hâle getirilecektir. Buna müteakip federal kanun ait malzeme, genelden özele doğru tasnif edilecektir. Bu tasnif sonucunda birbirine yakın ve benzer mahiyetteki müesseseler, ilişkiler ve eylemler bir arada toplanacak ve bu suretle kanunun kısımları ve bölümleri ortaya çıkarılacaktır (Göğer, 1971:38). Bu takdirde kanunu uygulayacak kimsenin önce kanunu anlaması, yani onun manasını açığa çıkarması ve önündeki olaya uygulaması gerekecektir (Arık, 1963:83). Bu yüzden Kıbrıs'ta maharetli hukukçulara ihtiyaç duyulacağı açıktır. Bunun dışında bir mesele hakkında kanunun bir hüküm veya bir hâl sureti koyması zarurî olduğu hâlde, bu konuda hiçbir hüküm veya kaide ihtiva etmemesine, '*kanunda boşluk*' (Arık, 1963:1-2) adı verilirse de Kıbrıs'ta kurulması düşünülen federal hukuk sisteminde, bunun yok denecek kadar az olmasına özenle dikkat edilmelidir. Dolayısıyla Kıbrıs'taki federal hukuk sistemi, bu unsurlara mümkün olduğunca imkân vermeyecek cihette hazırlanması gerekecektir.

Bunun dışında Kıbrıs'taki federal kanunun uygulanabilmesi için öncelikle anlamının da açık olması gerekecektir. Çünkü iyi yazılmış bir kanun maddesi, ilk okunuşta anlaşılır ve hakim önündeki olaya uygulanıp uygulanamayacağı görülür (Arık, 1963:83). Fakat her ne olursa olsun adadaki her iki toplumu bir araya getirmesi düşünülen federal devletin hukuk sistemi, bu tür boşluklara cevaz vermemelidir. Çünkü toplumların birbirlerine karşı duydukları güvensizlik ve çekinceler sebebiyle en ufak anlaşmazlıklar büyütülmesine ve siyasal rejimin sarsılmasına neden olacaktır (Tamçelik, 2008d:274). Bu yüzden Kıbrıs'ta federal devlet kurulmadan önce federal hukuk sisteminin bütün veçheleri ile birlikte tartışmak ve kayda almak gerekecektir.

2. Kıbrıs'ta Federal Devleti Kurması Beklenen İç ve Dış Hukuk Kriterleri

İç hukuk, esas itibarıyla kişiler arasındaki ve kişilerle, üstün kudret, yani devletle olan ilişkileri düzenlemektedir (Göğer, 1971:182-183). Dış hukuk kriterleri ise devletler genel hukuku açısından bağımsız devletler arasındaki ilişkileri ele almaktadırlar (Göğer, 1971:183). Bundan da anlaşılacağı üzere bu iki hukukun düzenlediği sosyal ilişkiler birbirinden oldukça farklıdır. Ayrıca kaynaklar açısından da her iki hukuk arasında farklılıklar vardır. İç hukukun kaynakları *mevzuat, örf ve adetler* iken, devletler genel hukukunun kaynakları ise *uluslararası anlaşmalar,*

örf ve adetlerdir (Göğer, 1971:183). Dolayısıyla iç hukuk ile devletler genel hukukunu, ayrı iki hukuk sistemi olarak kabul eden görüşe, *ikilci (düalist)* görüş denilmektedir.

Devletler genel hukuku ile iç hukuku tek bir sistem olarak ortaya koyan hukuk kuralları, akıl, bilinç ve irade sahibi varlıklara hitap etmektedirler. Bu itibarla iç hukukun ve devletler genel hukukunun düzenlediği ilişkiler arasında nitelik farkı yoktur (Göğer, 1971:183). Aynı zamanda devlet, millî hukuk düzeninin ve uluslararası hukuk normlarının geçerliğini de sağlama görevini yüklenmektedir. Bu yönü ile egemen devletin iradesi, devletler hukukunun geçerliliğini sağlayan ölçü olmaktadır. Ne var ki devletlerarası hukuk düzeni ile iç hukuk düzeni birbirinden ayrı iki sistemdir. Bu bilgiden hareketle Kıbrıs'ta kurulması düşünülen sisteme dair iç hukuk kurallarının geçerliği, üstün kudret olan federal devlet tarafından sağlanacaktır. Bir başka deyişle iç hukuk, her iki toplum içindeki ilişkileri düzenleyecektir. Ne var ki federal devletin iç hukuk düzeni yanında, devletlerarası hukuk düzeni de yer alacaktır. Pek tabii ki bu durum, iç hukuk kadar önemli bir konudur.

Bu yüzden Kıbrıs'ta kurulması düşünülen hukuk sisteminin iç ve dış hukuk kaidelerinin, son derece iyi, dengeli ve ayrıntılı bir şekilde belirlenmesi gerekecektir. Özellikle federal sistemdeki iç hukuk kaideleri; toplumların, bireylerin ve federe devletlerin, son olarak da federal otoritenin hak ve görevlerinin, bütün açıklığıyla ve ortak bir akılla belirlenmesi ve bunun, kanun metni olarak zapturapt altına alınması, herkesin çıkarına olacaktır. Hatta federal kanun metinleri, federal cumhuriyeti kuran temel esaslar olduğu için korunması ve değiştirilmesi teklif dahi edilemeyecek bir yapıya bürünmesi, taraflarca dikkat edilmesi gereken diğer bir konudur.

Dış hukuk kaideleri ise federal Kıbrıs'ı kuran *kurucu, temel ve ortaklık* anlaşmalarını kollayıcı (Tamçelik, 2008b:299), aynı zamanda uluslararası ve devletler arası normları da koruyucu bir hüviyet de taşımalıdır. Çünkü modern çağın devleti, hukuk devletidir (Eroğlu, 1975:263). Hâl böyle olunca hukuk devleti, *iç amme hukukunda* hukuka riayeti gerekli kıldığı gibi, *dış amme hukukunda*, yani uluslararası hukukta da hukuka riayeti gerekli kılmaktadır.

3. Kıbrıs'ta Kurulması Düşünülen Federal Devletin Hukuk Devleti Olma Özelliği

Her şeyden önce '*hukuk devleti*', kendi vatandaşlarına hukuk güvenliği sağlayan devlet manasına gelmektedir (Soysal, 1997:164). Aslında hukuk güvenliğini sağlama sözü, tek başına bir anlam ifade etmez. Zira Kıbrıs'ta güvenliğin sağlanabilmesi için yeni birtakım koşullara ihtiyaç vardır. Dolayısıyla bu ihtiyaçlar şu şekilde sıralanabilirler:

3.1. Kurulması Düşünülen Federal Kıbrıs'ta Temel Hakların Güvence Altına Alınması

Bunun için başvuru yollar arasında adadaki her bir bireyin veya her iki toplumun temel hakları, değiştirilmesi kolay olmayan metinler hâline getirilmesi şartken, bunların düzenlemesi veya sınırlanması, keyfi davranışlara konu olmaktan çıkartılıp, yasalarla yapılabilecek bir konuma getirilmesi gösterilebilir (Tamçelik, 2008d:275). Gerçi Annan Plânı'nda da olduğu gibi bu yollardan en çok başvuru, hakların ve özgürlüklerin anayasa güvencesi altına almak olmuştur. Elbette ki Kıbrıs meselesinde temel haklar ve özgürlükler, federal anayasada sıralamakla ve güvence altına almakla iş bitmez (Tamçelik, 2009a:101). Dolayısıyla Kıbrıs'ta kurulması düşünülen federasyonda insan hak ve özgürlüklerini, hukukun üstünlüğünü, kişilerin ve toplumun huzur ve refahını korumayı içeren çok partili, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletini gerçekleştirmek temel hedef olacaktır (Necatigil, 1988:167). Çünkü çözümle oluşacak federal yapıda, temel hak ve özgürlükler, demokratik kurallar, insan hakları ve demokratik hukuk devleti gibi ilkeler, federal Kıbrıs'taki düzenin teminatı olacaktır.

Kaldı ki Kıbrıs'taki ortaklığın, bu temel üzerinde inşa edileceği düşünülmeyle birlikte bu sistemin, bağımsız ve federal bir Kıbrıs'ta dostluk, barış, güvenlik ve refah içinde Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarına ortak bir gelecek sunmasında yardımcı olacağı beklenmektedir.

Buna göre yeni kurulmak istenen federal devletin, uluslararası hukuka ve BM'nin *Temel İlkeleri ve Amaçlarına* bağlılığını vurgulayan, demokratik ilkelere, bireyin insan haklarına ve temel özgürlüklerine olduğu kadar, bir diğerinin kültürel, dinsel, siyasal, sosyal ve dil hüviyetine saygılı olmakta kararlı olan, Doğu Akdeniz'de barış ortamı içinde Yunanistan ile Türkiye arasındaki dengeye saygı duyan ve bu iki ülke ile olan özel dostluk bağlarını sürdürmekte kararlılık gösteren, AB müktesebatını kabul eden, demokratik bir şekilde seçilmiş toplum liderlerinin özgür ortamda vardığını ve Kıbrıs meselesinin tüm yönlerini içeren kapsamlı uzlaşmayı ve bu uzlaşmanın İngiltere ile birlikte Yunanistan ve Türkiye tarafından da kabul edilmesini memnuniyetle karşılayan Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar, aslî ve ayrılmaz haklarını ve güçlerini kullanarak, özgür ve demokratik bir şekilde *ayrı ayrı belirtilen iradeleri* çerçevesinde, federal hukuk devletini kabul edecekleri ümit edilmektedir (Tamçelik, 2008d:276).

3.2. Kurulması Düşünülen Federal Kıbrıs'ta Yasaların Anayasaya Uygunluğunun Sağlanması

Kıbrıs'ta her şeyden önce bunu sağlayacak birtakım mekanizmalar kurulması şarttır. Böylece Federal Anayasa Mahkemesi, yasaların anayasaya uygunluğunu denetleyecek bağımsız bir yargı kuruluşu olarak, '*hukuk devleti*' anlayışının temel direklerinden birisi hâline gelecektir (Tamçelik, 2009c:198-200, 210).

Aslında hukuk devleti, insan haklarına saygı gösteren, bu hakları koruyan, adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendini zorunlu sayan, bütün faaliyetlerinde hukuka ve anayasaya uyan davranan bir devlet olma hüviyetini taşır (Necatigil, 1988:55). Hatta hukuk devletinde, yasa koyucu da dahil olmak üzere devletin tüm organları üstünde hukukun mutlak bir egemenliği bulunması, yasa koyucunun yasama işlevlerinde kendini her zaman anayasa ve hukukun üstün kuralları ile bağlı tutması gerekir (Tamçelik, 2009d:69). Geniş anlamda anayasaya uygunluk denetimi, '*hukukun üstünlüğü*' ilkesinin gerçekleşmesini amaçlayan yargısal bir denetim yoludur.

Bir görüşe göre anayasa, herhangi bir konuda '*buyurucu*' yahut '*yasaklayıcı*' bir ilke getirmemişse de bunun düzenlemesini, yasa koyucunun takdirine bırakmıştır (Necatigil, 1988:55). Ancak Kıbrıs'ta kurulmak istenen Federal Anayasa Mahkemesi'nin oluşumundan böyle bir genel ilkeyi çıkarmak mümkün değildir. Çünkü anlaşmalarla kurulması tasarlanan federal Anayasanın özü, dolaylı olarak konuyla ilgili olan anayasa kuralları ve diğer temel ilkeler dikkate alındığında, anayasada yasaklayıcı madde olmamakta beraber, belirli bir konuya yasak koyucunun kendi takdirine göre düzenleme yetkisi olmayabilirdi. Örneğin kurulması düşünülen federal Anayasada, yargıçların idarî organlarda görev almasını yasaklayan herhangi bir kural yoktur. Ancak federal devlet düzeninde veya yetkilerin ayrımı ve yargı bağımsızlığı ilkeleri dikkate alındığında, yargıçların idarî organlarda görev almaması gerektiği herkesçe bilinmektedir.

Bunun dışında gelişmiş demokrasilerde uygulanan ve Kıbrıs'taki federal devlet anayasasında da kabul edilmesi gereken ilkeye göre, yasama meclisinden çıkarılan her yasanın, federal anayasaya uygun olacağı prensibi kabul edilmektedir (Necatigil, 1974:122-125). Aslında bu karine, yasaların çıkarılmasını ilgilendiren olguların doğruluğunu kabul eden bir varsayımdan ibarettir. Genellikle herhangi bir yasanın veya belli bir kuralın, anayasaya aykırı olduğunu iddia eden taraf, ilgili yasanın gerçekten anayasaya aykırı olduğunu ispatlamakla yükümlüdür. Bir yasanın herhangi bir kuralının anayasaya aykırı olduğu, makul şüpheden uzak olarak

ispatlanmadıkça, o kuralın federal anayasaya uygun sayılacağı hususunda belli bir karine vardır (Necatigil, 1988:56). Dolayısıyla bütün bunlar, Kıbrıs'taki federal otoritenin veya federe devletlerin çıkaracağı yasalar, özü, ruhu ve lafzı itibarıyla *anayasa* ve *kurucu anlaşmalara* aykırı olması hem doğru değil, hem de mümkün değildir.

3.3. Kıbrıs'ın Federal Yönetimde Hukuka Bağlılığın Sağlaması

Bilindiği gibi Kıbrıs'ta hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesi, yalnız yasaların federal Anayasaya uygun olmasıyla tanımlanamazlar. Belki de bundan daha da önemlisi, federal Anayasaya uygun kuralları uygulayacak ve devlet işlerini yürütecek *yönetim mekanizmasının*, hukuk düzenine bağlı kalmasıdır.

Aslında Kıbrıs'ta yeni yönetimce konulmak istenen düzenleyici kuralların ve yönetim işlemlerinin hukuka uygunluğunu sağlayacak denetim mekanizmasını da kurmak gerekecektir. Çünkü Annan Plânı'nda da olduğu gibi *Yüksek Mahkeme* vb. yargı kuruluşları, hukuk devleti ilkesini gerçekleştirecek en önemli unsurlar olarak görülmektedir (Tamçelik, 2008d:277).

Gerçi Kıbrıs'ta kurulmak istenen federal devletin '*hukuk devleti*' olacağı hükme bağlanmışken, bu kavramın en kısa tanımıyla vatandaşların hukuk güvenliği içinde bulunacakları, idarenin bütün işlem ve eylemlerinde hukuka bağlı olacağı bir sistem anlatılmaktadır (Yılmaz, 1999:69). Zaten hukuk devleti ilkesinin en önemli unsuru, idarenin kendi icraatında bağımsız olmayıp, hukuk kaidelerine uymak zorunda kalmasıdır. Bir başka deyişle federal idarenin, tüm icraatında, önceden tespit edilen hukuk kurallarına bağlı olmasıdır. Zira bu unsura riayet etmeyen bir federal devletin, *hukuk devleti* olması mümkün değildir. Ancak o devlet, olsa olsa *polis devleti* olabilirdi.

Bundan hareketle Kıbrıs'ta kurulmak istenen federal devlet, hukuk kurallarına bağlılığın, idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin başta yargı denetimi olmak üzere denetim altında bulunacağı şüphesizdir. Gerçi federal devlette idarenin hukuk dışına çıkması, onun memur ve yöneticilerinin hukuka aykırı işlem ve eylem yapmasıyla olacağı açıktır. Ama unutmamak gerekir ki, bütün yönetimlerde idarenin, hukuk dışına çıkan işlem ve eylemleri olabilmektedir. Ancak demokratik hukuk devleti, idarenin hukuka uygunluğunu denetlemekle, hukuku çiğneyenleri cezalandırmakla ve idareyi hukuk kaidelerine uydurmakla mükelleftir.

Dolayısıyla kurulması tasarlanan federal Kıbrıs'ta idarenin bir kısım eylem ve işlemlerinin, çeşitli saiklerle denetim dışına çıkması durumunda, hukuk devleti ilkesinden sapmalar ortaya çıkacak ve vatandaşlarını mutluluğunu hedefleyen federal devlet, bu kez sahip

olduğu kamu kudretini anti-demokratik bir baskı aracı olarak kullanan baskıcı bir yönetime dönüşebilecektir (Tamçelik:2008:278). Aslında bir hukuk devletinde idarenin hukuk kurallarına bağlılığı, onun her türlü eylem ve işlemlerinin hukukî açıdan denetlenmesiyle sağlanabilirdi. İdarenin bir kısım eylem ve işlemlerinin, çeşitli yollarla denetim dışında bırakılması durumunda, hukuk devleti ilkesinden sapmalar olacağı aşikârdır. Hiç kuşku yok ki, idarenin işlem ve eylemlerini denetlemek, bütün çağdaş demokrasilerde oldukça önemli bir konudur (Yılmaz, 1999:95). Dolayısıyla federal Kıbrıs'ta idarede keyfiliğin önlenmesi, kanunîliğin sağlanması ve idarenin sağlıklı bir şekilde halk tarafından denetlenmesi için federasyonun idare sisteminde köklü değişiklikler yapmak gerekecektir. Çünkü kurulmak istenen federal devletin menfaati, hiç şüphesiz ki, hukuka olan bağlılıkta yatmaktadır. Bir başka deyişle kurulması tasarlanan yeni devletin menfaati, meşruiyettir (Tamçelik:2008:278). Zaten devleti, eşkıya sürüsünden ayıran en önemli fark da budur. Zira meşruiyetin olmadığı yerde eşkıyalık vardır. Eşkıyalığın en kötüsü ise devlet himayesinde veya devlet gücü kullanılarak yapılan eşkıyalıktır (Yılmaz, 1999:140). M.S. III. yüzyılda yaşamış Augustinus adlı bir rahibin şu sözleri hatırlanırsa “*adaletsiz bir devletin, bir haydut çetesinden farkı yoktur*” (Tunaya, 1964:4; Tunaya, 1989:73) demesi boşuna değildir.

Her şeyden önce hukuk, herkese lâzımdır. Özellikle bunu, Kıbrıs'ta kurulması düşünülen federal hükûmetin, idarecilerinin ve siyasetçilerinin unutmaması gerekecektir. Yani parlamentoya saygı göstermeyen bir parlamenter veya millî iradeye kale olmayan bir siyasetçinin, dayanacağı hiçbir demokratik temel yoktur. Çünkü demokrasi ve hukuk devleti, ancak kurumlarla ve kurallarla yaşayabilmektedir. Daha önce olduğu gibi Kıbrıs'ta oluşan kurumsuz ve kuralsız bir demokrasi, dünyanın çok az yerinde oluşmuştur. Zaten bu varsa, onun adına da demokrasi denmemektedir.

Kaldı ki günümüz Kıbrıs'ında, özellikle de taraflar arasında hukuk ile ‘*olay*’, yasa metni ile ‘*ruh*’, mevzuat ile ‘*uygulama*’ arasındaki boşluk, giderek büyümektedir. Gerçi Duverger’in de dediği gibi dünyadaki birçok anayasa göstermelidir (Duverger, 1995:9). Çünkü tanımlanan rejimle yürürlükteki icraat, hiçbiri zaman birbirini tutmamaktadır. Üstelik bu anayasalar, rejimi gizleyen bir paravan görevini görmektedirler. Bu yüzden gerçeği bulmak amacıyla birçok araştırmacı, anayasada olanı değil, uygulananı araştırmaya yönelmişlerdir (Duverger, 1995:9). Çünkü her siyasal rejim, bir sosyal topluluk içindeki yönetenlerin örgütlenmelerinden ve varlıklarından doğan sorulara verilen cevaplarla bir bütündür (Duverger, 1995:10). Yani yönetenler nasıl seçilmişlerdir? Her birinin yapısı nasıldır? Yönetim işlerini nasıl bölüşürler?

Yönetenlerin yönetilenler karşısında yetkileri sınırlı mıdır? Aslından Kıbrıs'ta kurulmak istenen siyasal rejimin genel teorisini yapmak, bu sorunları ve çeşitli çözüm yollarını birbiri ardına incelemeyi zorunlu kılar.

Gerçek şu ki, bütün bu çözümler, iki büyük grupta toplanmaktadır: Bu çözümlerin bir bölümü, yönetenlerin otoritesini yönetilenler özgürlüğü yararına sınırlayan *liberal eğilim*, ötekiyse tersine, yönetenlerin otoritesini yönetilenlerin zararına güçlendiren *otoriter eğilimdir* (Tamçelik, 2008d:279). Bir başka deyişle Kıbrıs'ta birey ile toplum veya bunların birbirleriyle ilişkisi konusunda iki ayrı düşünce biçimi, iki ayrı felsefe, iki ayrı yaşama sistemiyle karşılaşılır ki, Kıbrıs'ta kurulmak istenen siyasal rejim, bunların özel bir plânda ve teknik bakımdan düzenlenmiş biçimlerinden başka bir şey değildir.

Dolayısıyla Kıbrıs'ta kurulmak istenen federal düzeydeki yasa yapıcılar ve uygulayıcılar, hep bir dengeyi sağlama peşinde koşacaklardır. Aslında bu dengeyi, Kıbrıs'taki toplumların birbiriyle çatışmasını ve böylece kamu düzeninin bozulmasını çeşitli yollardan önleyen durum olarak algılamak gerekmektedir (Tamçelik, 2008d:279). Ancak Kıbrıs'ta, toplumlar arasındaki sosyal dengeyi sağlamak ya da sürdürmek olan idariciler, gerektiği zaman bunu elde edebilmek için kaba kuvvete dayanarak değil, *genel, soyut ve sürekli* kurullarla, yani yasalarla sağlamaya çalışmalıdırlar. Aslında bu olguyu iyi değerlendiren Aristo bile, iyi bir devlette, devlet adamının akıllı, yönettiği toplumun yasa ve geleneklerinde dile getirilen akıldan bağımsız olmaz diyordu (Sarıca, 1996:23). Yani egemenliği elinde tutan idareciler, uygulamada aşırılığa kaçmamaları için tek yol, yasanın üstünlüğünü kabul etmelerinden geçirdi. Böylece Gazali'nin de ifade ettiği gibi idarede *adalet* deyimi, ülkede kişiler arasındaki idarî birliğin temini manasına gelirdi (Korkmaz, 1995:61). Bu durum, fertler arasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı doğuracak ve her kafadan çıkan ayrı bir ses yerine, bütün fertlerden tek ses çıkmasını sağlayacaktır. Böyle bir toplumda bütün kanunlar yerli yerinde kullanılacak ve her fert, üstüne düşen vazifeyi seve seve yerine getirecektir. Kısaca gerçek adaletin tesisleriyle herkes yasa önünde eşit ve ayırım yapılmaksızın, yasanın eşit korumasından yararlanma hakkına sahip olacaktır³. Bu yüzden Kıbrıs'taki federal devletin yönetimi, '*her türlü eylem ve işlemlerinde*' (Rousseau, 1999:101) yargı yolu açık olmalıdır. Çünkü çağdaş demokrasilerde memurlar ve diğer kamu görevlileri, yasalara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

3.4. Kıbrıs'ta Kurulması Düşünülen Federal Yargı Kuruluşlarının, Bağımsızlığını ve Güvenirliliğini Sağlayacak Koşulların Yerleştirilmesi

Kıbrıs'ta gerek federal yasaların anayasaya uygunluğunun denetlenmesinde, gerek yönetimin hukuka bağlılığının sağlanmasında, gerekse genel olarak bütün yasaların uygulanmasında yargı organlarının bağımsızlığı son derece önemlidir (Tamçelik, 2009c:197-223). Fakat şu bir gerçektir ki, yargı bağımsızlığı kolaylıkla gerçekleştirilen bir ilke değildir. Bunun gerçekleştirilmesi için Kıbrıs'ta kurulması düşünülen federal devletin vatandaşları arasında yargı sistemine ve kuruluşlarına duyulan güvenin yerleşmiş olması gerekecektir. Ancak bu sağlandığı takdirde özellikle Kıbrıs'ta özgürlükleri kısıtlayan yasaların değişen koşullara göre keyfi bir biçimde yorumlanması ve insanların önceden belli olmayan ölçülerle cezalandırılması önlenmiş olacaktır. Aslında hukuk devleti ilkesi, anlamlı ve yaratıcı bir tutumla uygulandığı zaman vatandaşa gerçek güven sağlanacaktır. Aksi takdirde kurulması düşünülen federal Kıbrıs'ta, bu ilkenin yerleşmiş hukuk düzeninde ve kurulu toplum ilişkilerinde körü körüne uyulması, yerleşik düzendeki ekonomik ve sosyal güçlerin egemenliğini pekâlâ hukuk kurallarının gölgesinde bırakabilecektir (Tamçelik, 2008a:139-141). Onun içindir ki, Kıbrıs'ta federal hukuk kurallarını, hukuk devleti ilkesini gerçekleştirmek iddiasıyla uygulayacak olanlar, özellikle yargıçlar, hangi yargı düzeyinde olurlarsa olsunlar, büyük bir sorumluluk duygusuyla davranmak zorundadırlar (Soysal, 1997:165). Kuralları körü körüne uygulamak yerine, bunların gerisindeki toplum dengelerini ya da dengesizliklerini iyi görmek ve ondan sonra geçici ekonomik üstünlük etkilerinden arınmış bir adalet duygusuyla yargıya varmak gerekecektir (Soysal, 1997:165). Aslında bunun çok zor bir iş olduğu muhakkaktır.

Bundan hareketle Kıbrıs'ta da kurulmak istenen sistemde olduğu gibi her yönetim biçiminin yararları ve kusurları olacaktır. Aslından bununla ilgili olarak kuramcı bir düşünür, bilinen toplumun tarihini sınıf çatışmasının tarihi olarak tanımlanmaktadır (Tamçelik, 2008c:19). Başka biri, en mükemmel hükûmet biçiminin temsili hükûmet olduğunu söylemektedir. Bir üçüncüsü genel iradenin her zaman haklı olduğunu, bir dördüncüsü de proletaryanın diktatörlüğünün muhakkak geleceğini söylemektedir. Bir beşincisi bütün insanların her yanda zincirler altında olmaları gerektiğini söyleyerek, altıncısı ise hükûmetin, insanların hayat, özgürlük ve mutluluk haklarını korumak için kurulduğunu belirtmektedir. Yedincisi, demokrasi ilkelerinin halkı mahvettiğine inanmakta, sekizincisi ise kahramanın yerinin, yıldızların yanı olduğunu ifade edilmektedir. Dokuzuncusu ise büyük umutlarla insanlar sustukları zaman seslerinin en iyi şekilde duyulacağını söyleyerek tartışmaya son vermektedirler (Parkinson,

1984:273-274). Dolayısıyla bu çalışmada Kıbrıs'ta kurulacak federal devlet için karmaşık gibi görünen bütün ilkeler gözden geçirilmişlerdir. Çünkü buradaki amaç, Hobbes'in de dediği gibi 'devletleri kurmak ve sürdürmekteki ustalık, belirli kurallara dayanılmasındandır' (Parkinson, 1984:280). Zaten bunlar öyle kurallardır ki, yetkililerin bunları araştırmaya zamanları yoktur; olanların ise ilgileri yoktur.

Sonuç

Bütün bunlar göstermektedir ki, Kıbrıs'ta kurulmak istenen yeni devletin hukuk yapısı, ulusal ve uluslararası hukuk anlayışını dengeleyen esaslar içinde olacağı muhakkaktır. Böylece kurulması tasarlanan federal hükûmet, adadaki her iki toplumun millî iradesini ve hâkimiyetini tecelli ettiren *Kıbrıs Türk ve Rum halklarının* bir hükûmeti olacaktır.

Kabul etmek gerekir ki, kurulması düşünülen yeni hukuk düzeni, henüz bütün olarak millî hukuk kaynaklarına dayandırılmış değildir. Özellikle de temel kanunlar, başka ülkelerin kanunlarından iktibas edilme niteliğini sürdürecektir. Bu bakımdan başka Medenî Kanun olmak üzere bütün ana kanunların ve öteki hukukî düzenlemelerin Türk ve Rum halklarının millî tarihlerinden gelen hukuk yapısına ve millî kültür kaynaklarına dayanması şarttır.

Aslında bu hususla ilgili başlıca kaynak, Kıbrıs'taki halkların *millî kültürü ve evrensel hukuktur*. Bundan hareketle hukuk, özellikle millî hukuk, tarih boyunca bir arada yaşan ve bundan doğan ortak duygu, düşünce ve inançlar üzerinde kuruludur⁴. Dolayısıyla Kıbrıs'taki toplumların dış etkenlerden uzak kalarak, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla şartları ve imkânları çerçevesinde ortaya koyduğu maddî ve manevî eserlerin bir bütünü olarak tanımlanan *halk kültürü* göz ardı edilmemelidir. Çünkü her iki toplumda meydana gelen meselelerin veya anlaşmazlıkların çözüm yollarını içeren *halk hukuku*, hukukî düzenlemeler açısından devasa bir hazine gibidir.

Kuşkusuz ki hukuk, yalnız anlaşmazlıkları çözümleyen, adaleti gerçekleştiren bir düzen değil, aynı zamanda Kıbrıs'taki toplumları yönlendiren, daha iyi yarınlara hazırlayan ve yücelten itici bir güç olarak da değerlendirilmelidir.

Dolayısıyla kurulması düşünülen federal Kıbrıs'ın hukuk düzeni, Türk ve Rum medeniyetinden gelen kaynaklar üzerinde inşa edilme durumunda olan Türk ve Rum hukukçular, Kıbrıs'taki her iki toplumun dününü ve bugününü olduğu kadar gelecekte varması gereken yeri de dikkate alması gerekecektir. Çünkü Montesquieu'nun da ifade ettiği gibi yasalar, ülkenin doğal durumuna göre düzenlenmelidirler⁵. Yani kurulması düşünülen yeni hukuk sistemi,

Kıbrıs'ın sıcak ya da kurak olan iklimine, toprağın çeşidine, yerine ve büyüklüğüne, insanların geçim olanaklarına, çiftçi, sanayici ya da tüccar olarak yaşamlarını kazanma imkânlarına, ana yapılarının kaldıracağı özgürlük derecesine, dinlerine, eğilimlerine, servetlerine, nüfuslarına, ticaretlerine, ahlâklarına ve davranışlarına göre ayarlanmalıdır. Fakat her ne olursa olsun bu çözüm, ne sayıca çok olan Kıbrıslı Rumların kendilerini mağduriyet içerisinde, ne de sayıca az olan Kıbrıslı Türklerin kendilerini azınlık psikolojisinde (Tamçelik, 2009d:63) görmeyeceği, anayasal ve demokratik hukuk zeminine dayandırılmalıdır.

Bundan hareketle Kıbrıs Türk toplumunun kahir ekseriyeti, bu çözümde kendi siyasî teşkilâtına sahip olacağı ve federal bir çözümün iki kanadından birinin bizzat federe Türk devletinin oluşturacağı gerçeğini bilerek ve arzulararak, Kıbrıs Türk toplumunun hakettiği bir devletin, Kıbrıs'ta federal bir çözümü öngören bir perspektifle, demokratik, ekonomik, sosyal adalet ve hukuk ilkeleri temelinde gelişip güçlenmesini siyasî bir hedef olarak görmektedir.

Aslında bu görüşün temeli, 'eşitlik' ilkesine dayanmaktadır. Çünkü Kıbrıs'taki demokrasi fikri ve pratiği, özgürlük, insanî gelişim ve paylaşılan insanî çıkarların korunması ve geliştirilmesi ile ilgili değerler, üç tür eşitliği gerekli kılmaktadır. Bunlar sırası ile şu şekildedir:

Her şeyden önce tüm insanlarda olduğu gibi Kıbrıs'taki bireyler de 'ahlâkî eşitliğe' sahiptirler. İkincisi, yetişkin insanların kendileri için neyin en iyi olduğunu belirlemek bakımından 'kişisel özerkliğe' hak kazanmışlardır. Bundan hareketle üçüncüsü, Kıbrıs'taki yurttaşlar ve toplumlar arasındaki 'siyasal eşitlik'⁶ prensibinin oluşmasıdır. Aslında bu üç tür eşitliğin sağlanması hâlinde Kıbrıs'taki hukuk düzeni ve sosyal hayat, ciddi bir istikrara kavuşacaktır. Bundan dolayı adadaki toplumların eşitliği sağlanabilmesi için *politik* ve *sosyolojik* dinamiklere inmek gerekecektir. Zaten bu gibi tahliller yapılmadığı zaman adadaki millî gerçekler, etnik yapı, laiklik sorunu, eğitim düzeyi, ekonomik alt yapı, jeostratejik özellikler, siyasal yapılanma, hukuka uyma bilinci gibi sorunlar çözüme kavuşmayacak ve Kıbrıs'taki sosyal barışla, siyasal istikrarın sağlanması mümkün olmayacaktır (Tamçelik, 2001:7). Çünkü istikrar, siyasetin en önemli unsurudur. Dolayısıyla Kıbrıs'ta istikrar korunabildiği takdirde, diğer sorunların altından kalkılması ve zamanla bir yere varılması mümkün olabilecektir. Bunun tam tersi, yani istikrar korunamadığı takdirde bütün sorunların askıda kalacağı herkesçe bilinmektedir.

Hâl böyle olunca Kıbrıs'ta kurulacak hukuk devletine dair prensipler, 'yatay ve dikey entegrasyon' kriterlerine göre şekillenecektir. Bu kriterlere göre kurulması düşünülen federal devlet, 'yatay entegrasyonla' Kıbrıs'taki her iki toplum dahil edilerek, otoritesini ve yaptırım

gücünü ada sathına yayabilecektir. Yine aynı federal devlet, ‘*dikey entegrasyonla*’ adalet, hukuk ve refah düzeyini artırarak, siyasal rejimini derinleştirmeyi sağlayacaktır.

Aslında bütün bunlar, Kıbrıs’ta kurulmak istenen demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla hayata geçirilmesini, temel hak ve özgürlüklerin evrensel standartlarla yayılmasını hedef alan anlayıştan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu, bir bakıma adadaki toplumsal huzurun bekası olma hüviyetindedir. Çünkü Kıbrıs’ta yeniden tesis edilmeye çalışılan federal demokratik düzen, insan hak ve hürriyetine saygının en yüksek olduğu ve en iyi şekilde korunduğu rejim olmalıdır.

¹ Common law.

² Kıbrıs adası, bilinen tarihinden günümüze kadar pek çok siyasî değişikliğe uğramıştır. Adaya egemen olan güçler, doğal olarak kendi özel hukuk kurallarını da uygulamışlardır. O nedenle siyasî değişikliğe uygun olarak hukuk kuralları da sürekli olarak değişikliğe uğramışlardır. Bunun için bkz... Turhan, 2002:145; Göksan, 2002:48.

³ Bu konu ile ilgili olarak bkz... BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi – Paris 10 Aralık 1948, The Universal Declaration of Human Rights; Sosyal, 1997:191.

⁴ Bunun için bkz... Kaymaz, 1999 495.

⁵ Bunun için bkz... Liderin Demokrasi Arayışı, 2000:19.

⁶ Kıbrıs’ta dinî, dili, kültürü, millî amaçları ve beklentileri birbirinden ayrı iki halk vardır. Dolayısıyla Kıbrıs’ın kaderi *çoğunluk oyu* ile tayin edilemez. Bunun için bkz... Denктаş, 1994:3.

KAYNAKÇA

ARIK, K. F. (1963) **Türk Medenî Hukuku (Genel Prensipler)**, Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık.

BİLGE N., (1966) **Hukuk Başlangıcı Dersleri**, 5. Baskı, Ankara: Sevinç Kitapevi.

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi – Paris 10 Aralık 1948, The Universal Declaration of Human Rights, New York.

BOZKURT, G. (1996) **Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi–Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne Resepsiyon Süreci (1839-1939)**, Ankara: TTK Yayınları, TTK Basınevi.

-
- DEMİRKOL, T. (1994) **İbn Haldun'da Bilim ve Devlet**, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DENKTAŞ, R. R. (1994) **Akritas Plânı ve Gençliğe Sesleniş**, 2. Baskı, Lefkoşa: Yorum Yayınları.
- DUVERGER, M. (1995) **Siyasal Rejimler** (Çev. Teoman Tunçdoğan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- EROĞLU, H. (1975) **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı**, Ankara: Emel Matbaacılık.
- GÖĞER, E. (1971) **Hukuk Başlangıcı Dersleri**, Ankara: Şenyuva Matbaacılık.
- GÖKSAN, A. (2002) “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku”, **Kıbrıs Mektubu Dergisi**, 25(5), 48.
- KAYMAZ, S. (1999) “Atatürk’ün Düşüncesinde Millî Hukuk”, **Erdem Dergisi - Cumhuriyet Özel Sayısı-II**, 11(32), 483-498.
- KORKMAZ, F. (1995) **Gazali'de Devlet**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Liderin Demokrasi Arayışı**, (2000), Ankara: 20 Mayıs Eğitim, Kültür ve Sosyal Dayanışma Vakfı Yayınları.
- MUGHİSUDDİN, O. A. (1995) “Hukuk Belgeleri ve Antlaşmalar Çerçevesinde Uygulanan Gerçek Politika: Türkiye ve Balkan Ülkeleri”, **Türk Hakları** (Der. Mustafa Kahramanyol), Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yardım Vakfı Yayınları, 73-96.
- NECATİGİL, Z. M. (1988) **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukuku**, İstanbul: Rüstem Kitapevi Hukuk Yayınları.

..... (1998) **The Cyprus Question and The Turkish Position in International Law**, Revised 2. Edition, London: Biddles Ltd. Guildford and King's Lynn, Oxford University Press.

NECATIGIL, Z. (1974) **Administrative Law**, Nicosia.

PARKINSON, N. (1984) **Siyasal Düşüncenin Evrimi** (Çev. Mehmet Harmancı), 2. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.

PLÜMER, F. (2001) **Anılar–Toplum Hizmetinde Bir Ömür** (Der. Ahmet C. Gazioğlu), İstanbul: CYREP Yayınları.

ROUSSEAU, J. J. (1999) **Toplumsal Sözleşme** (Ter. Alpagut Erenuluğ), 3. Baskı, Ankara: İletişim Yayınları.

SARICA, M. (1996) **100 Soruda Siyasî Düşünce Tarihi**, 6. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

SOYSAL, M. (1997) **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, 11. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

TAMÇELİK S. (2001) “KKTC’deki Siyasî ve Felsefik Eğilim”, **KKTC Cumhurbaşkanlığı’na Sunulan Rapor**, 21 Mart 2001 – (Resmi Belge).

..... (2008a) “Kıbrıs’ta Federal Çözümü Destekleyenlerle, Karşı Çıkanların Görüşleri ve Bunların Mukayesesi”, **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 1 (2), 137-159.

..... (2008b) “Kıbrıs’ta Türklerle Rumların Toplumsal Çatışma Düzlemi ve Bununla İlgili Ahlakî ve Mantıksal Değerleri”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 8, 285-320.

..... (2008c) “Rum-Yunan İttifakında Ortak Savunma Doktrini ve Özellikleri”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi - SAREM**, 6(12), 13-39.

..... (2008d) *Kıbrıs Meselesinin Çözüm Plânları (BM’nin 789 Sayılı Kararına Göre)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.

..... (2009a) “Kıbrıs’ta Kurulmak İstenen Federal Anayasayla İlgili Bazı Kavramların Her İki Taraf Açısından Değerlendirmesi”, **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 1 (3), 100-126.

..... (2009b) “Kıbrıs’ta Kurulması Düşünülen Federal Devletin Yasama Organı ve Özellikleri”, **Journal of Social Sciences – Near East University**, 2(1), 20-50.

..... (2009c) “Kıbrıs’ta Kurulması Düşünülen Federal Devlette Yargı Organları ve Temel Özellikleri”, **Türkiye Günlüğü**, 96, 197-223.

..... (2009d) “Kıbrıs’ta Kurulması Düşünülen Sistemde Cumhurbaşkanının ve Yardımcısının Görev ve Yetkileri”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 5(17), 55-84.

..... (2009e) “Kıbrıs’ta Kurulması Düşünülen Sistemde Cumhurbaşkanının ve Yardımcısının Görev ve Yetkileri”, **Akademik Araştırmaları Dergisi**, 11(96), 197-223.

TUNAYA, T. Z. (1964) “Kıbrıs Meselesi Mi, Meseleleri Mi?”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Şubat 1964, No:56632, 4.

..... (1989) **Medeniyetin Bekleme Odası**, İstanbul: Bağlam Yayınları.

TURHAN, T. (2002) **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku**, Ankara: Turhan Kitapevi.

ULUS, T. (2003) “Son BM Anlaşması ile Kıbrıs Nereye Gidiyor”, **Kıbrıs Mektubu Dergisi**, 16(1), 46-53.

VELİDEDEOĞLU, H. V. (1959) **Türk Medenî Hukuku**, C. 1., 6. Baskı, İstanbul: byy.

YILMAZ, M. (1999) **ANAP 2000 Vizyon Devlet-Demokrasi-Siyaset**, Ankara: ANAP Teknik Büro.